

כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש" – ההרצאות של הרב יוסף צ. בן-פורת

www.emuna.info

שיחתו השבועית של ראש הישיבה – הרב יוסף צ. בן-פורת

מ"ב מסעות במדבר ואין סוף מסעות בגלות – כל זאת למה?

פרשת מסעי – שנת תשע"א

"אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם

לְעֵבְרָתָם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן" (במדבר לג, א).

שיצא ממך, תמצא את ביטוייה בהליכה –
נדודים בלתי פוסקים.

האבות: אברהם, יצחק ויעקב נדדו במשך כל חייהם

א. כשאנו מתבוננים בתולדות האבות הק' רואים, שהם נדדו כל החיים.

ב. ההכרות הראשונה שלנו עם **אברהם אבינו**, היא בציווי האלוקי: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אקראך" (בראשית יב, א).

ג. גם לאחר מכן, בשהותו בארץ ישראל, אנו מוצאים שהוא נמצא בנדודים: "ניסע אִבְרָם הַלֹּךְ וְנִסּוּעַ הַגִּנְגָּה" (בראשית יב, ט).

ד. כשאך זה הגיע לארץ ישראל, הוא גולה מיד למצרים: "נייהי רָעַב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲבָרָם מִצְרִימָה לְגֹרֶשׁ שָׁם כִּי כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ" (בראשית יב, י).

ה. לאחר מכן, הוא בגלות בארץ פלישתים: "ניסע מִשָּׁם אֲבָרָם אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּשֶׁב בֵּין קִדְשׁ וּבֵין שֹׁר וַיֵּגֶר בְּגֵר: וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִיא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גֵּר וַיִּקַּח אֶת שָׂרָה" (בראשית כ, א-ב).

ו. כשהוא בא לקבור את שרה בעיר חברון, הוא מגדיר את עצמו: "גֵּר וְתוֹשָׁב אֲנִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אַחֲזַת קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מִתִּי מִלְּפָנַי" (בראשית כג, ד).

ז. גם **יצחק** נמצא בנדודים: "נייהי רָעַב בְּאֶרֶץ מִלְכָּד הָרָעַב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אֲבָרָם וַיִּלָּךְ יִצְחָק אֶל

פרשת מסעי יש בה במרוכז ארבעים ושתים מסעות של ישראל במדבר

ניתן לומר שהפרשה האחרונה בתורה היא "מסעי", המהווה את סיומו של ספר "במדבר". מפני, שספר "דברים" אשר אותו אמר משה רבינו בשלושים וששה הימים האחרונים לחייו, קובע ברכה לעצמו. לכן הוא נקרא "משנה תורה", כמו שפירשו חז"ל: "ומשה מפי עצמו אמרן" (מגילה לא, ב). מבלי להיכנס לעומק משמעות הדבר, שכבר עמדו עליו גדולי הדורות.

והנה, הפרשה מפרטת לנו את נדודי כלל ישראל במשך ארבעים שנות שהותם במדבר. בסך הכל ארבעים ושתים מסעות. כבר נפסקה הלכה, שאסור לחלק אותם באמצע, כלומר, שעל אחד מן העולים לספר התורה, לקרוא את כל המסעות בעצמו. מעבר לדברים הנסתרים במסעות אלה, ניתן אולי לפרש שהם באים לתת את "צורת כלל ישראל", במשך רוב שנות קיומו עלי אדמות. כלומר, שאם נרצה להגדיר אותם מבחינה חיצונית, מבלי להיכנס לתכנים הפנימיים המיוחדים והמיוחדים של כלל ישראל, נגיע להגדרה המפורסמת בפי הכל: "היהודי הנווד". אין כמו הגלות שמסמלת את תולדות כלל ישראל.

ההכרות שלנו הראשונה עם אברהם אבינו: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך" (בראשית יב, א), כך הוא עולה לבמה של ההיסטוריה. יש לנו קודם סיפורים מה שקרה עם נמרוד, כמו שכתוב בתורה שבעל פה, איך מצא אברהם וגילה את האמונה, לא בזה אנו עוסקים. בתורה שבכתב, איך הוא מופיע, לך לך, זה השלום עליכם, "לך לך מארצך וממולדתך". ולמעשה הביטוי 'לך לך' זה פעמים המילה 'לך'. בדרך הרמז ניתן לפרש שהמציאות שלך ושל העם

"וגם את הגוי" – "וגם לרבות ארבע מלכויות, שאף הם כלים על ששעבדו את ישראל" (טו, יד). כלומר, שכל הגויים ייעלמו וכלל ישראל יישארו.

כב. בשנה השנייה לצאת ממצרים, לאחר סיום מלאכת המשכן, כשהיו בשלים להיכנס תוך כמה ימים לארץ ישראל, אירע חטא המרגלים הידוע, שמבטא את הרצון של העם להישאר בגלות.

כג. עוד בטרם נכנסו לארץ ישראל, בחרו שניים וחצי שבטים להישאר בגלות, בעבר הירדן המזרחי. משה רבינו לא הסתיר את מורת רוחו מכך, ונוף בהם בצורה קשה ביותר.

כד. כבר בתקופת הבית הראשון עברו יהודים רבים לגור בגלות. בכל ארצות המזרח התיכון, ויש אומרים, שאף לתוניס ותימן ויתכן, שגם לגרמניה הגיעו!

כה. "גלות עשרת השבטים" – מבטאת התנתקות של כשמונים וחמישה אחוז של עם ישראל מארץ ישראל. חלק גדול מהם נטמעו ואבדו בתוך עמי המזרח.

כו. לאחר מכן, חרב בית המקדש וכל עם ישראל גלה מארצו למשך שבעים שנה.

כז. כשכורש נתן את הרשות לחזור לארץ ישראל, מעט מאוד יהודים עזבו את הגלות ובאו לארץ. גם אותם שבאו, נמנו על שכבה חברתית נמוכה מאוד, כשחלק גדול מהם נשאו נשים נכריות.

כח. גם בתקופת השיא של הבית השני, היו מיליוני יהודים מפוזרים בכל רחבי העולם. באלכסנדריה לבד היתה קהילה שמנתה כמיליון יהודים.

כט. במשך תקופת הגלות הארוכה, היו יהודים בכל ארצות תבל ואין כמעט ארץ שהם לא גורשו ממנה.

ל. המעניין ביותר הוא, שהסיבה לגירוש היתה בדיוק אותה הסיבה שגרמה לגירוש של יצחק אבינו: "לך מעמנו כי עצמת מִמֶּנּוּ מֵאֲדָ", הסיבה שהם גורשו לא היתה מפני שהאשימו אותם שהם פושעים, רמאים או שודדים, אלא שעליונותם הכלכלית, החברתית והתרבותית גרמה לקנאה לעמים המארחים לגרשם.

אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים גִּרְהָה" (בראשית כו, א).

ח. "וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי עֲצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מֵאֲדָ" (בראשית כו, ז).

ט. "וַיִּחְפְּרוּ עֲבָדֵי יִצְחָק בְּנֶחֱל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים: "וַיִּרְיבוּ רֹעֵי גֵרָר עִם רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם" (שם כו, יט-כ).

י. "וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם וַיִּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְגוֹי וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע" (שם כו, כב-כג).

יא. "וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מִדּוֹעַ בְּאֵתָם אֵלַי וְאֵתָם שְׁנֵאתָם אֵתִי וְתִשָּׁלְחוּנִי מֵאֵתָכֶם" (שם כו, כז).

יב. אצל יעקב הדבר הרבה יותר בולט ויותר קיצוני.

יג. ארבע עשרה שנה הוא מסתתר בישיבתו של עבר (רש"י כח, יא).

יד. שנה הוא נודד אל חרן, עשרים שנה הוא עובד אצל לבן, שנה הוא בדרך חזרה לארץ ישראל. סך הכל עשרים ושתיים שנה.

טו. שבע עשרה שנה הוא נמצא בגלות מצרים.

טז. כבר לימדונו רבותינו: מעשה אבות סימן לבנים (רמב"ן ורבינו בחיי בראשית יב, ו).

יז. כל יצירתו והתפתחותו של עמנו בגלות מצרים היתה. כשהיו בדיוק שבעים נפש ירדו מצרימה, ושם היו מאתיים ועשר שנה בגלות. בתחילה, כל זמן שיוסף חי, היו בגלות טובה ונעימה. לאחר מכן, בגלות לא כל כך נעימה. בשמונים ושש שנה האחרונות, היו בגלות קשה ונוראה.

יח. דווקא שם בזמן שהגלות והצרות היו בשיאן, אז רבו בצורה מדהימה והפכו לעם עצום, כש"כ: "וַיִּכְאַשֶּׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ" (שמות א, יב).

יט. דומה שצורת חיים זו מסמלת את רוב תולדות עם ישראל.

כ. כבר לאברהם אבינו אמר הקב"ה בברית בין הבתרים, שבניו יהיו בגלות: "גֵר יִהְיֶה זֶרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם" (בראשית טו, יג). גם על הגלויות עד סוף כל הדורות גילה לאברהם, כמו שפירוש חז"ל והובאו הדברים בפירוש רש"י.

כא. אבל, גם על כוח ההישרדות של זרעו בישר הקב"ה לאברהם:

אין חלקנו בנסתרות, אבל נוכל להבין מדברי רבינו ז"ל את רוח הדברים. שישראל נסעו במדבר בכדי להפוך טומאה לקדושה. הסיבה שמשך זמן הנסיעה והחנייה היו על פי ה' היא, מפני שרק חכמתו ית' יודעת, מה היא כמות הטומאה שבכל מקום, ומה הוא משך הזמן הנחוץ לתיקונה.

"עוד נראה בהעיר למה בחר הכתוב למנות המסעות?... אכן יתבאר על פי דברי אנשי אמת שאמרו, **שהליכת ישראל במדבר היתה לברר ניצוצי הקדושה...** והוא הטעם שהיו ישראל חונים במקום אחד שנה, ובמקום **אחר י"ב שעות, שהוא כפי מה שצריך לברור הניצוצות שישנם במקום ההוא...** ואמר הכתוב עצמו טעם עילוי מסעות אלה, לפי שהם של בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים, ונצרפו בכור הברזל שהיא ארץ מצרים כאמור, ובזה היו נשמותם ראויים לברר ניצוצי הקדושה, בכל המקום אשר יבואו שמה, ועוד **לצבאותם, שהיא שלימות הצבא אשר תשרה עליו השכינה שהוא מספר ששים ריבוא, ופחות ממספר זה אינו בגדר השלימות**" (אוה"ח במדבר לג, א), וכבר התייחס לזה רבינו ז"ל במספר מקומות לעיל (ט, כא, י, לה).

אבל, לא רק ב"גלות השנייה", במשך ארבעים שנות שהותם במדבר, עסק כלל ישראל בניקוי זוהמת הטומאה הרוחנית, אלא זה תפקידו ועיסוקו בכל הגלויות. **"והוא סוד הגלות..."** אחד מהטעמים הוא כדי שיבררו הניצוצות של הקדושה מבין הארצות, כי כל מקום ומקום שימצאון שם ישראל באמצעות היסורין והתורה והמצות הניצוצות מתבררים מעצמם... ואם תאמר אם כן אם לא היו ישראל חוטאים וגולים מי היה מברר המתבררים עתה בתפוצת ישראל? דע כי אם לא היו ישראל חוטאים היה להם כח לברר ניצוצות הקדושות במקום שהם, מכל המקומות אשר באו שם, מה שאין כן אחר חטאם דחלש כחם ולואי שתשיג ידם במקום עצמו אשר שם הניצוצות וגו' " (אוה"ח ויקרא כה, ט).

למדנו מדברי רבינו ז"ל, שאילו היו ישראל בדרגה רוחנית גבוהה, הרי ש'האור'

למה היו דווקא מ"ב מסעות

אחד מגדולי פרשני המקרא, בקי בנגלה וברזי הנסתר, רבי אברהם סבע ז"ל (ר-רס"ח 1440-1508) כתב בספר "צרור המור" (מסעי, עמ' קכז), אותו כתב שמונה שנים אחר שגורש מספרד:

"ולחורות שיש באלו המסעות דבר גדול אמרו רבותינו זכרונם לברכה שנכתבו כאן **שנים וארבעים מסעות ומז לשם המפורש של שנים וארבעים...** וכן נראה שנכתבו בכאן אלו המסעות בשם ה' להשרישנו שרש ובטחון גדול בגאולה העתידה ובענין הצרות העוברות עלינו ולחזק ידיים רפות. לפי שהשם צופה ומביט עד סוף כל הדורות וראה הגלויות שיעברו עלינו ובפרט הגלות הרביעית החזק. וכתב אלו המסעות להבטיחנו בטחון גדול וחזק כי אף על פי שנעבור צרות רבות ורעות ה' יחיינו ויוציאנו מגלותינו... **ולפי שיש באלו השנים וארבעים מסעות דבר גדול בסוד גאולתינו...** שעברו רעות רבות וצרות ויצאו מרעה אל רעה **לא עשה בהם כלה בסוד השם הרמז באלו המסעות.** וזה להבטיחנו כי כן יעשה השם בגאולה העתידה שאף על פי שנהיה נעים ונדים מהר לגבעה וממלכות למלכות ומגירוש לגירוש מארץ ישראל לחוצה לארץ ומצרפת לספרד ומספרד למלכות ישמעאל ויענונו ויושב קדם סלה... שאם נמנה **המסעות שהלכנו מעת שגלינו מספרד עד היום שהם שמונה שנים,** תמצא שהם **יותר מאלף מסעות בים וביבשה.** בענין שראוי שכל אלו המסעות יהיו כתובים בספר זכרון על פי השם וגו'."

הוא מסביר, שהשם הקדוש בן מ"ב אותיות ויש בו כוח מיוחד לשמור את כלל ישראל בכל הגלויות וביחוד, בגלות הארוכה והקשה ביותר, בת שנות אלפיים גלות אדום וישמעאל.

המסעות במדבר והגלות בכל קצווי תבל כדי לסלק את הטומאה ולהשריש קדושה!

רבינו חיים בן עטר ז"ל, שהוא מגדולי מעתיקי תורת הנסתר מסביר, שבפירוט מ"ב המסעות טמונים סודות גדולים. אנו,

בדומה לסיפורו של אונקלוס הגר, יש לפנינו גילוי דעת של אנשים שנהו אחרי הנצרות בתקופה שלא היו לכנסיה כתבי קודש מלבד התנ"ך. החשוב שבהם הוא של אחד מהוגי הדעות באותה תקופה, ששמו טטיאן, שהפך להיות לאחד מאבות הכנסייה, שגם עליו השפיע סיפור "מעשה בראשית".

"כשהתבוננתי ברצינות אל מה שמועיל לי, באו לידי איזה ספרים ברבריים (כלומר לא-יונים) קודמים לאלה של היונים ואלהיים יותר מטעותם. אלה הצליחו לשכנע את דעתי – על ידי פשטות בטוים, על ידי תיאור מעשה בראשית שבהם שהוא קל להבין, על ידי צפית העתיד מראש, על ידי חוקותיהם הטובות ומפני שהם מלמדים את שלטון האל האחד השולט בכל" (נ. היינמן, היהדות בעיני העולם העתיק, "ציון" ד' תרצ"ט).

יוצא אפוא, שהתמוטטות עבודת האלילים והחדרת האמונה באלוקים, בורא שמים וארץ, בעולם המערבי באה בעקבות חורבן הבית השני, והגליית היהודים למרחבי אירופה. אמנם, במשך הזמן היה קשה לאותם גרים ברומא לשמור את כל תרי"ג המצוות, וכשהגיעה אליהם הנצרות והציעה להם את האמונה בתנ"ך ואת התקווה לזכות בחיי עולם הבא, מבלי צורך לקיים כל כך הרבה מצוות, הם עברו אליה! גם בעולם המזרחי קרסה עבודת האלילים לאחר חורבנה של "גלות בבל" והתפזרות היהודים בארצות המזרח, שמתוך כך נוצר האסלאם.

הרמב"ם ורבי יהודה הלוי טוענים, שהנצרות והאסלאם נועדו לסלק עבודה זרה

בסוף הל' מלכים מתייחס הרמב"ם ז"ל למייסדי הנצרות והאסלאם, בהרבה דפוסים השמיטו זאת, כנראה מחמת אימת הצנזור. לאחר שהוא מבהיר שישוע הנוצרי "גרם לאבד ישראל בחרב ולפזר שאריתם ולהשפילם ולהחליף התורה ולהטעות רוב העולם לעבוד אלוה מבלעדי ה'". אומר רבינו ז"ל, חידוש נפלא ועמוק מאוד, המלמדנו פרק בהנהגה הנסתר של הבו"ת.

"אבל מחשבות בורא עולם, אין כח באדם להשיגם. כי לא דרכינו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו! וכל הדברים האלו של ישוע הנצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו אינן אלא לישו דוך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד. שנאמר 'כי אז אֶהְיֶה

הרוחני – הקדושה – החזק שהיה יוצא מארץ ישראל, יכל לסלק את 'החושך' הרוחני – הטומאה – מכל קצווי תבל. אבל, מאחר וישראל ירדו מדרגתם, לא רק שלא יכלו 'להאיר' למרחקים, אלא אף את ארץ ישראל 'החשיכו' – טימאו – לחלוטין. הרי, שהיה עליהם לצאת ממרחבי הגלות, לנדוד ממקום למקום ומארץ לארץ, כשתפקידם להביא את הקדושה לכל מקום.

הימצאותם של ישראל בקרב עמי תבל, יצרה תנועת התגיירות

האמת, שרעיון זה מצוי בדברי חז"ל: "לא היגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים" (פסחים פז, ב).

ואמנם, לאחר חורבן הבית השני, היגלה טיטוס מאות אלפי יהודים לרומא, שנמכרו שם לעבדים. בגלל ההיצף הגדול, ירד מחיר העבדים לשפל שלא היה דוגמתו, עד שהתקיים בנו הפסוק: "וְהָתַמְּכָתֶם שָׁם לְאִבְיָיִךְ לְעִבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאִין קִנְיָה" (דברים כח, טו). והנה, התרחש דבר פלא, בנוהג שבעולם, אנשים מובסים ומושפלים הנמכרים כעבדים, מתבטלים בגוף ונפש בפני שוביהם ואדוניהם. ברם, הפעם – כך מספרים ספרי ההיסטוריה – היתה מצבת יחסים הפוכה. הקונים – האדונים נוכחו לדעת, שהעבדים היהודים הם הרבה יותר חכמים מהם, מלומדים מאוד בכל החכמות, בעלי עוצמה רוחנית שמעולם לא ראו כמותה. הם שמעו מפי העבדים החדשים את יסודות אמונת ישראל ואת עיקרי תורת משה. ברומא, החלה תנועת התגיירות המונית, שהקיפה מאות אלפי גויים, עד כדי כך, שאף ממשפחת הקיסר היו גרים. המפורסם שבהם, הלוא הוא: אונקלוס הגר. וכך מספרים חז"ל:

"פעם אחת אמר לו עקילס לאדריינוס המלך: רוצה אני להתגייר ולהעשות ישראל. אמר לו: לאומה זו אתה מבקש? כמה בזיתי אותה, כמה הרגתי אותה? לירודה שבאומות אתה מבקש להתערב! מה ראית בהם שאתה רוצה להתגייר? אמר לו: הקטן שבהם יודע היאך ברא הקב"ה את העולם, מה נברא ביום ראשון ומה נברא ביום ב'. כמה יש משנברא העולם ועל מה העולם עומד; ותורתן אמת. אמר לו: לך ולמד תורתן ואל תמול. אמר לו עקילס: אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל; שכן כתוב (תהלים קמז, יט-כ) 'מִגִּיד דְּבָרָךְ לְעֶקֶב חֶקְיוֹ וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל: לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וְלָמִי לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל' (שם"ר ל, יב).

הפרושים וחכמי התלמוד למלכי בית החשמונאים.

רבי יהודה הלוי ז"ל עמד על שינוי הערכים שחוללו הנצרות והאסלאם:

"כי אכן הנוצרים אינם

מתפארים במלכים או בגבורים

או בעשירים אשר בתוכם כי אם באותם אנשים שהלכו אחרי ישו בכל אותה התקופה הארכה שקדמה לזו שבה נתקבלה דתו ברבים אנשים אשר גרשו ממקומותם והיו מסתתרים במחבואים וכל שנתפס אחד מהם מיד היה נהרג וכלם סבלו על שמירת אמונתם צרות מפלאות בזיון והרג והם הם אשר יתברכו בהם הנוצרים ואת מקומות מגוריהם ואת מקומות ההרגם יכבדו ועל שמותם יבנו כנסיות וכן 'העוזרים' חברי מיסד האסלם סבלו בזיון רב עד שנושעו ובהם יתפארו המוסלמים ובשפלותם ובמותם על אמונתם ישתבחו לא בשרים אשר גאותם על כספם ועל מעמדם הרם כי אם באנשים שהיו לובשים בגדים בלויים ואוכלים לחם שעורים לא לשובע" (כוזרי מאמר רביעי, אות כב).

בני דורו של רבי יהודה הלוי קיימו במעשיהם מה שהורה המשורר להלכה. בתקופת מסעי הצלב, שבעקבותיהם נערכו השחיטות הגדולות הראשונות של יהודים באירופה הנוצרית, הגדילו בני דורו של רבי יהודה הלוי מאבותיהם בנכונותם למות על קידוש השם. כשהופיע האספסוף הצלבני בערי הריינוס ושם מצור על השכונות היהודיות או על המבצרים שבהם מצאו היהודים מקלט, היו היהודים מקפחים את חייהם וחי ילדיהם בידי עצמם, כאות לדבקותם באמונת אבותיהם, כדי שלא יבואו לידי ניסיון להציל את חייהם על ידי שמד.

אגב, זאת הסיבה שהסיפור של ההתאבדות ההמונית של אנשי מצדה, לא מוזכר לא בתלמוד ולא במדרשים. מכיוון, שהם המיתו את עצמם שלא על פי הקריטריונים ההלכתיים. לא כדי להימנע מלעבור על "ג' עבירות", אלא כדי לשמור על הכבוד האישי והלאומי, שהם ערכים שאינם תופסים מקום בתורת ישראל.

ראינו אפוא, שהימצאותו של כלל ישראל בין העמים, שינתה אותם כליל! רגילים אנשים לחשוב, שהקניבליזם – אכילת בשר אדם – היה נחלתם הבלעדית של שבטי הכושים הפראים באפריקה. ולא

אל עמים שפה ברוכה לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד" (צפניה ג, ט). כיצד. כבר נתמלא העולם כולו מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצוות ופשטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה אלו אומרים מצוות אלו אמת היו וכבר בטלו בזמן הזה ולא היו נוהגות לדורות ואלו אומרים דברים נסתרות יש בהם ואינן כפשוטן וכבר בא משיח ונגלה נסתריהם. וכשיעמוד המלך המשיח באמת ויצליח וירום וינשא מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעום" (מהדורת פרנקל, יא, ד).

גם רבי יהודה הלוי ז"ל מעלה טיעון דומה אודות מהותה וסיבתה של הגלות:

אמר החבר: "ועוד יש לאלוה חכמה נסתרת **בהשאינו אותנו בגלות**... כל דת שבאה אחריה משתנה לאמתו של דבר להיות כמה אם כי למראית עין תתרחק ממנה הדתות האלה הן אפוא רק **הכנה והקדמה למשיח** המיחל אשר הוא הפרי ובאחרית הימים בהודותן בו תהיינה הן פרו ויהיה העץ כלו אחד אז יעריצו את השרש אשר לפניו היו מבזים אותו" (כוזרי מאמר רביעי, אות כג).

השבויים הגולים שהגיעו לרומא, חוללו תמורה עצומה בהסתכלות של הגויים על המושג "גבורה". כל עמי תבל העריכו והעריצו את הגבורה הגופנית, את נכונותו של האדם להרוג ולהיהרג למען מולדתו. הרומאים ניסחו זאת: "מה טוב ומה נעים למות למען המולדת", והעלו על נס את החובה הפטריוטית להקרבה עצמית בשדה הקרב. ברם, ליהדות גישה שונה לחלוטין, היא מעריצה ומחנכת ל"קידוש השם". היא אינה מעלה על נס את האדם שהרג אנשים רבים, אף אם היו אויבים ורשעים, אלא את האדם שמוכן להקריב את עצמו למען אמונתו וערכיו. שלושה דברים חיוניים היהדות: "יהרג ואל יעבור". בעקבותיה הלכו גם הנצרות והאסלאם, ביסודו של דבר הוכנס מושג זה להיסטוריה האנושית על ידי מרד המכבים, ומגמה זו הוסיפה ונתחזקה בתוקף התנגדותם הגוברת של

שלושה חישוקים שמרו עלינו בכל המסעות והנדודים שעברנו. **החישוק הראשון** היה במשפחה. המשפחה היתה מאז ומעולם תא-החיים היסודי, הראשוני, של בית ישראל, של החברה והישוב בישראל. כמו שכתוב בגלות מצרים: "איש וביתו באו" (שמות א, א). כך גם ראה זאת בלעם בהיותם בגלות-המדבר: "מה טבו אֶהְיֶיךָ יַעֲקֹב" (במדבר כד, ה). המשפחה לא רק נתנה בטחון וכוח ליחיד במלחמת החיים שלו בנכר, היא אפפה אותו במסורת האבות, הורשה לו את ירושת הדורות: "למען אשר יצנה את בניו ואת ביתו אתה ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (בראשית יח, יט). זאת היתה הפקודה והמגמה לכל בית ישראל, ולכל בית אברהם.

החישוק השני של הליכוד בגולה, היה צורת האיגוד לפי **בתי הכנסת**, שהיה ל"מקדש מעט" מיוחד במינו. קדושתו באה לו מכך שבני הקהילה התאספו כדי לעבוד את ה' על ידי תפילה, לימוד תורה וגמילות חסדים. בית הכנסת היה למה שהוא על ידי הרגשת הקרבה הנפשית ההדדית של צבור, הרוצים לשפוך ביחד את שיח לבבם ישרש לפני אלוקים ולדרוש ביחד, בדרך לימוד והתבוננות, את רצון האלוקים, כפי שכבר נתגלה בתורתו הכתובה, המתווה לאדם את אורח חייו והמצווה עליו את המעשה אשר עליו לעשות ואשר אין לעשותו.

החישוק השלישי – מגורים במקום מרכזי. בדרך כלל גרו היהודים בסמוך זה לזה, בטעות חושבים, שאת הגטו המציאו הגויים וכפו אותו על היהודים. אבל האמת היא, שהגטו התפתח מרצון, מפני שהיה ליהודים אינטרס להקים אותו לעצמם. הם ביקשו להימצא קרוב לבית הכנסת, סמוך לחנויות המזון הכשר, יתר על כן, הם ראו בגטו אמצעי הגנה. כך קרה, שהיהודים עצמם ביקשו לקבל מן ההגמון רודניגר מהעיר שפירא בשנת 1084, את הרשות להתיישב ברובע נפרד ולבנות חומה סביבו. ברוב המקרים היו מנעולים על שערי הגטו מבפנים עוד בטרם ננעלו השערים מבחוץ. מן הבחינה הלא טכנית היה הגטו בשעתו רובע, שבו גרו רוב היהודים ונוצרים מעטים. בגטו אפשרו ליהודים לחיות חיים מלאים ושלמים, בנפרד מיתר האוכלוסייה. אכן היתה ליהודי למעשה סוג של טריטוריה ומדינה משלו במשך ימי הביניים ובראשית העת החדשה. יתרונותיה של אוטונומיה זו, שאבדו בזמן האמנציפציה היו בהחלט ניכרים. אלה לבטח תרמו במידה רבה להישארותם של היהודים כלאום נפרד.

היא! גם השבטים הטבטונים שחיו בצפון איטליה, במקום שנמצאת בו גרמניה היום, היו נוהגים לאכול את בשרם של אויביהם שנפלו בידיהם בשבי. רק לאחר שיכפו עליהם את הנצרות בכוח החרב, נפסק אותו נוהג בזוי ומשוקץ. כל השינוי הערכי שחל בתפיסת עולמם של עמי אירופה, מכוח היהדות בא.

מספרם העצום של היהודים ברחבי האימפריה הרומאית

לפי דבריו של פילון היו במצרים מיליון יהודים. הישוב היהודי במצרים מנה כשבעה מיליון וחצי, זאת אומרת, שהיהודים היו כשלוש עשרה אחוז של הישוב הכללי.

הקיסר הרומאי קלבדיוס, שערך מפקד של מספר היהודים בקיסרות, מצא שמספרם קרוב לשבעה מליון. חצי מהם ישב בארץ ישראל וחצי מפוזר בעולם. הישוב היהודי היווה אפוא בדרך כלל כשניים עשר אחוז של כל האוכלוסייה בקיסרות הרומאית. אם נוציא מזה את ארץ ישראל וישובה היהודי, הרי היו היהודים כשבעה אחוז של האוכלוסייה באירופה. בין המספרים האלה כוללים את היהדות בארצות הפרתים, מחוץ לקיסרות הרומאית. הרי לדעתו של יוספוס פלביוס, דווקא בארצות אלה היה מקום מושבם של ההמונים הגדולים של היהודים (ב. צ. דינור, גלויות וחורבן, תש"ג, עמ' 48).

מכאן, שהיה להם כוח השפעה גדול מאוד. בתקופה הראשונה להיאחזותם של יהודים בארץ חדשה תנאי קיומם לא היו קשים ביותר, המאמר של רבי יוסי בן חנינא על השבועה, שהשביע הקב"ה את אומות העולם. "שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי" (כתובות קיא, א), התאמת לחלוטין במשך דורות רבים. בארצות שונות ובכל מיני מסבות, ומטעמים מובנים ופשוטים לגמרי, עם בואם לארצות חדשות מלאו היהודים תמיד תפקידים מסוימים וחשובים מאוד בחיי העמים והמדינות. מפורסמים בזריזותם וביוזמתם, בשעה שעמי תבל היו, כמעט כולם, בורים ואנאלפביתים, אף קרל הגדול שכבש את כל אירופה, לא ידע קרוא וכתוב. והיו אף אפיפיורים שידעו רק לקרוא ולא לכתוב. הרי שהיהודים היו כולם יודעי לשונות ובקיאים בהוויות העולם ובנמוסיו, בעלי קשרים בארצות רבות ואנשי מסורת תרבותית ויניקה מדורות רבים, עשירי ניסיון וקשרים.

הגיבוש היהודי שמר על עמנו בכל הגלויות

תפקידם של היהודים בגלות היה כפי שראינו, להקרין את חכמת התורה, את מוסר היהדות, את הנאמנות לזוגיות היהודית, את חינוך הילדים המופתי ואת היושר האישי בתחום העסקי ובכך, היו מטהרים את העולם כולו. לכן כותב רבי יהודה החסיד ז"ל: "כל הגזרות בשביל חילול השם שבין הגויים" (סימן קפו, קטז, רל). כל הצרות שבאו עלינו אינן, אלא לצרף אותנו כי "שארית ישראל לא יעשה עולה". מכיוון, שהשם ישראל צריך להיות שם נרדף לצדיק, וכל ישראל צריכים להיות צדיקים (עקדת יצחק, רבי יצחק עראמה ז"ל שמיני, שער ששים). מכיוון, שכל ישראל ערבים זה בזה, הרי במקום שנמצאו פגמים מוסריים, התעורר קטרוג על כל היהודים, ואז באו צרות גדולות ופוגרומים נוראיים.

בכל שנה עורכת "אגודת ישראל" ועידה של הציבור החרדי בארה"ב, כשבכל כנס מייחדים את הדיון לנושא מסוים. לפני מספר שנים היה הנושא: "היושר האישי של היהודי". גדולי התורה עמדו והוכיחו את קהל המתכנסים, שאם הם אינם שומרים את חוקי המדינה, את הוראות מס הכנסה, אם הם מוסרים דיווחי כזב, הרי שהם עוברים עבירה חמורה ביותר. לא רק מפני ש"דינא דמלכותא דינא", אלא מפני שהם הופכים להיות 'רודפים' של כל הציבור החרדי והיהודי בארה"ב. כי באם נתפס יהודי ברמאות ובהונאה, מאשימים את כל הקהל כולו. על אחת כמה וכמה, שיש להיזהר מחוקי ארה"ב, שהיא 'מלכות של חסד', שמאז היווסדה, מטיבה עם היהודים, שומרת על זכויותיהם ונוהגת בהם בהגינות וביושר.

סיכום: הפרשה האחרונה מפרטת ארבעים ושניים מסעות במדבר. האבות הק' נדדו כל חייהם. הם מסמלים את 'היהודי הנודד'. מ"ב מסעות כנגד שם של מ"ב. המסעות במדבר נועדו לטהר את הטומאה ולבערה מן העולם. אם ישראל היו בדרגה גבוהה, היו מטהרים את העולם כולו מארץ ישראל. מאחר וירדו מדרגתם הרוחנית, הוכרחו להסתובב בעולם כדי לטהרו. הנצרות והאסלאם נוצרו על ידי היהדות כדי לסלק את האלילות. היהדות שינתה את הערכים של המערב והמזרח. הקב"ה הגן על הקהילות היהודיות וכך שרדו עד היום.

המדינה לא הפריעה ללכוד היהודים, דבר זה היה טבעי וגם נוח מכמה בחינות. אולם, כל זה מתוך הנחה ברורה ומוסכמת, שאין היהודים מתערבים בענייני המדינה. השבועה השניה, שהשביע הקב"ה את ישראל היא, "שלא ימרדו באומות העולם" (כתובות קיא, א). כי עליהם הוטל, לדרוש בשלום "העיר" (ירמיהו כט, ז) ו"להתפלל לשלומה של מלכות" (אבות ג, ב). רק מתוך ויתור זה, מתוך הברית הזאת של היהודים עם המדינה, עם השלטון, יכולים היו היהודים להלחם מלחמת חייהם ולהגן על עמדותיהם ולהרחיב את אלה עם גידול האוכלוסייה היהודית. ולא זו בלבד, גם השבועה השלישית, שהשביע הקב"ה את ישראל: "שלא יעלו בחומה" (כתובות, שם) ולא ידחקו את הקץ, אף היא מהווה חלק אורגאני של הגלות, הליכוד של היהודים בגלות הוא אינטימי ביותר, הוא אופף את כל הווייתם וחודר לכל תאיה, אלא שהווייה זו מצומצמת מיסודה. השכינה לא עזבה את ישראל גם בגלות, בכל מקום שגלו ישראל גלתה השכינה, אלא שגם השכינה היא בגלות...

ראינו אפוא, שהקב"ה שמר על עם ישראל בכל הגלויות. מן המפורסמות, התלמוד והמדרש, כשהם מזכירים את שמו של טיטוס, המצביא הרומי ממשפחת הפלאווים, שסופו נעשה קיסר, מוסיפים הם על שמו כמעט בכל מקום את הכינוי "רשע". זאת משום, שהחריב את בית המקדש והגלה את היהודים מארצם. והנה, המקורות מספרים, שבעיצומה של המלחמה הגדולה בין רומי ויהודה, היו גם טיטוס וגם אספסיאנוס מתנגדים לכל הניסיונות של בני אנטיוכיה ואלכסנדריה, שביקשו להשתמש במרד היהודי כפתחון פה לקצץ בזכויות היהודים ולבטל מה שהיה מכוונה, לדברי יוסף בן-מתתיהו, איזונומיה, כלומר: שוויון הזכויות, של היהודים (בארון שלום פרופ', ממדיה העולמיים של ההיסטוריה היהודית, עמ' 49).

הקהילות היהודיות נועדו להשפיע על הגויים בעצם נוכחותם בעמי תבל

רבי יהודה הלוי ז"ל הטביע את הפתגם 'ישראל בעמים כלב באברים' (מאמר שני, אות לו), כלומר, כשם שהלב בהיותו בריא וחזק נותן כוח ועוצמה לכל האיברים, אבל אם הוא לקוי וחלש, כל גופו של האדם חולה. כך גם העוצמה הרוחנית הפנימית של הגויים צריכה לעבור מעם ישראל. כשעם ישראל יעמוד בדרגת שלמות גבוהה, גם היהודים יגיעו לתיקונם.

